

Nógrádi kirándulás

2019.09.12.

EZÜSTNET Egyesület
szervezésében Újbuda 60+ tagok részére

Szervező: Makszin Márta

Horpács: Mikszáth Emlékház, Csesztve: Madách Kúria,
Mohora: Tolnay Klári Emlékiállítás, Szécsény:
Ferences templom, kolostor, Forgách kastély és kiállítás

Az EZÜSTNET Egyesület és Újbuda 60+ érdeklődő tagjai kellemes kora őszi, napsugaras időben sok látnivalót tartalmazó nógrádi autóbuszos kiránduláson vesznek részt.

Az első megállóhely a 170 lelket számláló kis település: Horpács, ahol Molnár Zoltán polgármester ismerteti a Mikszáth Emlékmúzeum (1997) kiállítását, megemlíti, hogy az épület nincs önkormányzati tulajdonban, nincs kellő védelemmel ellátva, a sajnálatos rablást követően a megkerült értékes festmények nem kapja vissza a múzeum.

A családi kúria eklektikus, görögös, neoklasszicista stílusban épült (1906), az író fia, ifj. Mikszáth Kálmán tervei alapján. Benne található az író használati tárgyaival, kézírataival, egyéb emléktárgyakkal és dokumentumokkal berendezett Mikszáth Emlékmúzeum. A kastély parkja természetvédelmi terület. Az író születésének 150. évfordulóján adják át a felújított, bővített állandó irodalomtörténeti kiállítást.

Megtekinthető az író, újságíró, akadémikus életútját bemutató dokumentumok, a családi fotók, a bútorok (dúsan faragott szekrény és íróasztal, kígyóval és sárkánnyal díszített tükör, kártyaasztal, Stróbl Alajos: Mikszáth kezének gipszmásolata), itt láthatók Mikszáth diftériában meghalt kisfia, Jánoska legkedvesebb játéka: a ló, a báránka és a nyúl, amelyekről meghatóan szép novellájában is megemlékezett.

1910-ben országsszerte megünnepelték Mikszáth Kálmán 40 éves írói jubileumát. A záróünnepséget a fővárosi Vigadóban tartották. Nagy szónoklatok, köszöntők után, az író még egyszer összefoglalta művészi hitvallását, ars poétikáját: „*Sok beszéd elhangzott, mely sikereim titkát keresi. Ennek a sikernek igen egyszerű a nyitja. Az őszinteségben van. Mindig azt írom, ami a tollam hegyére jön. Még talán akkor is, amikor az nem látszik célszerűnek.*”

A évforduló alkalmával szülőfaluját, Szklabonyát, átkeresztelték Mikszáthfalvára. Az ünneplés után elindult új, leendő képviselői kerületébe, Máramarosszigetre, de súlyos tüdőgyulladással visszafordult, nem érkezett oda soha, meghalt.

A „fundus ámbitus” előtt látható a Mikszáth-szobor, a karos lócán üldögélő író alakját ifj. Szabó István (1927-2017) formázta meg (1999), a szobor mellé lehet ülni, szerető kezek érintését jelzi az író fényes cipője. A kertben van még egy Mikszáth-mellszobor, Molnár Péter alkotása (1998), a hagyományos Mikszáth-napok keretében tartották a feleség, Mauks Ilona-mellszobor avatását, az író feleségét ábrázoló portré is ifj. Szabó István alkotása.

Mikszáth Kálmán a legeredetibb magyar írók egyike, olvasmányai hatottak veleszületett elbeszélő tehetségére. Pályája elején Jókai Mór volt az eszményképe, de Jókai csapongó képzelettel, eszményi álmodozással, sok csillogó színnel írta regényeit, Mikszáth fantáziája közelebb járt az élethez, látása biztosabb volt, kevesebb színt használt. Nem álmodozott és nem lelkesedett, hangjából hiányzott a pátosz, humorába ironikus elemek vegyültek.

Élete végén haza kívánt térni szülőföldjére. *„Sok földet bejártam, de mégis csak Nógrád tetszik legjobban: hegyeivel, völgyeivel, egyenesre nőtt fáival, itt úgy látom, a fűvek zöldőbbek, a virágok illata édesebb, mint bárhol másutt a világon. Még a felhő is mintha rózsaszínbe öltözne, amikor átsuhan fölöttünk... Ez az én igaz hazám”* – vallja Mikszáth Kálmán. Az író barátjaként Benczúr Gyula (1844-1920) festőművész is megfordult Horpácson, úgy tervezte, hogy ő is birtokot vesz a faluban, de elképzelése nem valósult meg.

A második megállóhely a 330 fős település: Csesztve, az emlékmúzeum Magyarország egyetlen Madách-emlékhelye.

A nógrádi kisközség kúriájában lakott Az ember tragédiájának költője (1845-1853). Számos verse, levele, vallomása kelteződött Csesztvéről. Itt élte házassága boldog esztendeit feleségével, Fráter Erzsébettel, itt születtek gyermekei. Innen az egykori megyeszékhelyre, a közeli Balassagyarmatra beutazva - lett tevékeny részese Nógrád politikai életének a reformkor utolsó éveiben és 1848/49 forradalom és szabadságharc esztendeiben, innen hurcolták el, hogy egyéves vizsgálati fogságot, börtönt és internálást szenvedjen Kossuth bujdosó titkárának rejtegetéséért, szembenézzen a forradalmi szervezkedés vádjával is. Emlékeiben leírt verssoraiban a község, Csesztve mindig a harmónia, az idill múltba merülő színtereként jelent meg. Dokumentumok idézik föl Madách Imre életét és munkásságát. Személyes bútorai közt találjuk a költő bölcsőjét, feleségéről festett képét, a szalonban elhelyezik a költő és Fráter Erzsébet (1827-1873) viseletét, a házaspárról készült szobrot, ifj. Szabó István alkotását. A kiállításon láthatjuk Az ember tragédiája különböző kiadásait, a cárok udvari festőjének, Zichy Mihály (1827-1906) illusztrációit. Az állandó kiállítás végigkíséri a Madách-család történetét, felidézi a kort, átfogó képet nyújt a költő életéről és művészetéről, középpontba állítva Az ember tragédiáját, annak világirodalmi és színpadi jelentőségét.

Nevezetes találkozás színhelye volt az udvarház (1862.08.09.): ahogy arra az emléktábla is utal, Madách itt fogadta a Tragédia felfedezőjét, Arany Jánost (1817-1882).

A költő fejszobra az Emlékmúzeum előtt

Varga Imre kisplasztika (1973)

Az ember tragédiája - jelenetek

A harmadik megállóhely: a 960 lakosú község, Mohora

Tolnay Klári emlékház a falu egyik tornácos, alacsony mennyezetű parasztházában kapott helyet (a Tolnay család nem ebben lakott). A kiállítás alapját képező gyűjteményt Balla István iparművész hozta létre (1994), Tolnay Klári 80. születésnapjára. Az emlékházat később alakították ki, Mádl Ferenc köztársasági elnök nyitotta meg 2000-ben. Kisebb pódiummal bővítették (2004), majd állami támogatással az épületet felújították (2015).

Mohora: Tolnay Klári Emlékház (2000), ahol élvezettel hallgattuk Grényi Lászlóné felügyelő lelkes előadását a művésznőről

A kiállításon korabeli fényképek sokasága, a színház hangulatát idéző számos használati tárgy eleveníti fel Tolnay Rozália/Klári életútját, egy „alulról” indult és a legmagasabb csúcscsúig jutott művészi pálya emlékeit. A személyes tárgyak között látható a Tolnay család több mint 140 éves zongorája, Tolnay Klári vígszínházi fésűlködőasztala, a fotók között a pályatársak, – a XX. század nagy hazai színészegyéniségeinek – portréi. A nagysikerű, ma már színháztörténeti jelentőségű alakítások hangulatát fényképek, eredeti jelmezek sora idézi. Az emlékház kulturális rendezvények színhelye is. Évente tartanak megemlékezést a művésznő születés napja alkalmából, itt rendezik meg a Tolnay Kári-díj átadási ünnepségét, a díjazottak: Vándor Éva, Reviczky Gábor (2014), Kubik Anna, Venczel Vera (2016), Bencze Ilona, Béres Ilona, Dunai Tamás (2017), Császárs Angéla, Zsurzs Kati, Szilágyi Tibor, Mohai Gábor (2018), Nagy Anna, Szegedi Erika, Cserhalmi György és Rátkai Erzsébet jelmeztervező (2019).

Venczel Vera átveszi a Tolnay Klári díjat,
Mile Ibolya keramikus Gerle szobrát

Egyszerre volt drámai, szende, primadonna, hősnő, tragika, nagyasszony és fergeteges komika. Afféle valódi bohóc-királynő, ki csak az örök pillanattal, a játék örömeivel törődött, nem az idő múlásával, ráncokkal, frizurával, mégis mindenben önmaga maradt. Egy élet munkája volt ebben az öregkori virulásban, a nézők előtt lepergett, eseménydús élet.

Hosszú volt az út az apácának készülő, tájszólással beszélő vidéki kislánytól az idealizált amerikai nőtípuson át megteremtett szoborszerűen fenséges nagyasszonyig, ki aztán ezt félredobva lett a közönség igazán szeretett, kedvenc színésznője.

Mindenki ismeri az életét. Mindenki tudja, hogy eredetileg Rózsának keresztelték, Mohoráról jött olyan rettenetes tájszólással, hogy úgy tanítottak meg „rendesen” beszélni. Mindenki ismeri nagy szerelmét, második házasságát (1947-1958) Darvas Ivánnal (1925-2007), akiért leányát is eltolja magától. Mindenki látja maga előtt időskori tettestársával, Mensáros Lászlóval (1926-1993). Mindenki fel tudja idézni hangját Katyiként (első férje rendezte filmben, 1942-ben), Szerémi grófnőként (Csiky Gergely: Nagymama c. darabban), vagy Kalán néniként (Csip-Csup Csodák mesejátékban).

Budapesten született, családja a Nógrád megyei Mohorán nyolcszobás kúriában lakott, nagyapja 400 holdon gazdálkodott. Otthon sokat olvasott, édesanyjától zenét tanult, bátyjával és szüleivel kamaramuzsikált, énekelt. Polgáriba Balassagyarmatra járt, a nyíregyházi Angolkisasszonyoknál tanult két esztendeig, végül a debreceni felsőkereskedelmiben érettségizett.

Férjhez ment Ráthonyi Ákos (1909-1969) ismert filmrendezőhöz (1936), Zsuzsanna lányuk megszületett (1940-2007). Férje külföldre távozott, Tolnay Klári a háború utáni esztendőkből magára maradt. Mészöly Dezső tévéműsorában vallott a művésznő először (1993) Márai Sándor (1900-1989) íróhoz fűződő titkos viszonyáról. 1945-ben mutatta be a Vígszínház Márai: Varázs című darabját, amelynek kapcsán megismerkedett személyesen is az íróval.

Később a Madách Színházhoz szerződött (1950), ott dolgozott halála napjáig. Olyan nagy szerepekben volt látható, mint Júlia (Shakespeare: Rómeó és Júlia, 40 évesen kapja a szerepet), Nóra (Ibsen: Nóra), Irina (Csehov: Három nővér), Blanche (Tennessee Williams: A vágy villamosa), Julika (Molnár Ferenc: Liliom), Alexandra (Molnár Ferenc: A hattyú), majd Mrs. Gibbs (Thornton Wilder: A mi kis városunk), grófné (Csiky Gergely: Nagymama) darabban, eljátszott sok klasszikus és modern női szerepet a magyar és világirodalomból. A legjobb partnereket kapta, a legjobb rendezők instrukcióit követte. Elismerései: Kossuth-díj (1951, 1952), az elsők között vált érdemes művésszé (1950), kiváló művész (1954) címet is elnyerte, a Magyar Köztársaság Érdemrend középkeresztjét (1992) kapta, Budapest díszpolgárává avatták (1997).

Színészi másodvirágzását 1990 és 1998 között élte, volt olyan év, amikor egyszerre 5 színmű főszerepét játszotta, a színház igazi varázslójává vált, hivatásos örömhözó lett. Három nappal azelőtt még játszott, aztán örökre elaludt (1998.10.27.), ilyen kegyben ment el Tolnay Klári, a nagy színész generáció - Lázár Mária (1895-1983), Dajka Margit (1907-1986), Sulyok Mária (1908-1987), a náluk nemzedéknyíval fiatalabb Ruttkai Éva (1927-1986) - után utolsóként.

Utunk utolsó állomása: 7000 fő lakosú történelmi város, Szécsény, ahol az országgyűlésen Vezérő Fejedelemmé emelik II. Rákóczi Ferencet (1705).

A ferences kolostor folyosója és kertje, az ismertetőt Ocsovay János laikus testvér tartja

Urunk színeváltozása ferences templom gótikus emlékei: ülőfülke, sekrestye

A vezetés ismerteti a város, a ferences rend, a templom történetét, a régészeti feltárás eredményeit.

Ebéd után megnéztük a barokk Forgách kastélyt, amely Kubinyi Ferenc (1796-1874) paleontológusról elnevezett Múzeumnak ad otthont, bemutatva a kastély történetét, Nógrád megye, Szécsény szerepét a történelemben, és benne Balázs Lajos műgyűjtő által kiállított Kovács Margit (1902-1977) keramikus művész szobrait.

Az élményt lejegyezte: Győrfiné Dr. Buzási Anna, a krónikás

A kulturális program támogatója:

Budapest Főváros XI. kerület

Újbuda Önkormányzata